

Варто звернути увагу на МВ, що рекомендує 656.33 підрозділяти як 625.3, тобто це засіб деталізації за аналогією чи паралельний підрозділ, котрий подано як примітку до багатьох розділів основних і допоміжних таблиць, наприклад:

656.33.313 *Експлуатація залізничних колій (ширина до 1000 мм)*

Характеристики транспорту слід деталізувати за допомогою СВ 62-1/-9, наприклад:

656.183-592.16 *Гальмівне обладнання на велосипедах*

Багато літератури стосується саме економіки транспорту, а це вже інший клас, тобто інший індекс, наприклад:

338.47.021.8:656.2 *Теоретико-прикладні основи реформування залізничного транспорту*

Аналогічно потрібно будувати індекси в розділах 657/659, які містять МВ та приклади.

Клас **66 Хімічна технологія. Хімічна промисловість і споріднені галузі** охоплює літературу з промислового отримання хімічної та металургійної продукції, а також з подальшого перероблення природних і сільськогосподарських продуктів тощо. Ці продукти відображено у відповідних підрозділах, наприклад, у 661 — продукти основної хімічної промисловості, у 664.8/9 — продукти консервної промисловості. Якщо немає індексу для промислового отримання конкретного продукту, слід застосовувати індекс відповідного загальнішого поняття (групи чи класу сполук), котрий уточнюють за допомогою :546 чи :547. Питання чистої або теоретичної хімії, отримання хімічних препаратів у невеликій кількості, а також речовин з погляду хімії потрібно відносити до 34.

Класи 66, 67, 68, 69 містять багато інформації, що відображає питання технології різних галузей промисловості, виробничі процеси, роботу транспорту, конструкцію обладнання. В роботі слід керуватися численними МВ та послуговуватися розробленими СВ.

Розглянемо 66 клас. Для нього створено значну кількість СВ 66.01/09, адже технологічних процесів надзвичайно багато. Варто звернути увагу на МВ, що відсилають питання теоретичної хімії до 54 підкласу, а позначення умов і характеристик виробничих процесів — до 62-9. Є вилучення та відсилання, які потребують особливої уваги. Наприклад, усі вилучені СВ 66-9/-988 перенесено до 62-9/-98.

Промислове виробництво речовин, не поданих у 66, можна позначати за допомогою найбільш відповідного підкласу 66, приєднуючи до нього :546 чи :547, наприклад:

663.5:547.262.08 *Таблиці для визначення об'ємної долі спирту етилового у водно-спиртових розчинах, де 54.08 Принципи, методи, техніка вимірювання*

665.7:547.057 *Похідні 3-тиолен-1,1-діоксида. Технологія, досвід застосування, перспективи*

СВ 62-1/-9 можна застосовувати в усіх розділах 66, наприклад:

669.162.2-758.36 *Термоізовані кожухи доменних печей*

СВ розроблені та використовуються в усіх розділах 67, 68, 69 класів, наприклад:

674.5.056:621.911.2.021 *Виготовлення дерев'яних домашніх іграшок рубанком*

675.06-047.44 *Експертиза шкіри та хутра*

676.034.014 *Хімія рослинних полімерів*

677.04 *Текстильно-допоміжні сполуки*

678.5.027.3 *Процеси переробки пластмас у черв'ячних екструдерах*

681.586.3.08 *Чутливість пневматичних датчиків*

685.343.02/03-035.51 *Виробництво повсякденного взуття з натуральної шкіри*

У класі **69 Будівельна промисловість. Будівельні матеріали. Будівельно-монтажні роботи** класифікують інформацію щодо будівельної промисловості загалом, зокрема будівельні матеріали та виробни, майстерність та техніка виконання будівельних робіт. Виробництво будівельних матеріалів слід відносити до класів 66/67, питання щодо цивільного будівництва — до 624/628, а з архітектури — до 72 класу.

Деталізувати за допомогою спеціальних визначників 62-1/-9 та 624.01/07, наприклад:

691.311-431.059.28 *Руйнування гіпсових блоків*

692.23:725/728.012 *Дизайн екстер'єрів житлових і громадських будівель*

691.424.042.42 *Снігові навантаження на покрівельну черепицю*

(69.04 підрозділяти як 624.04)

692.421.76:666.3.04 *Виготовлення будівельної цегли в печах*

Надійшла до редакції 20 грудня 2019 року

3 АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 002:76.038.532Єрмілов(477.411)"1920"
DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).29-35

Ольга Устіннікова,

завідувач відділу ретроспективної бібліографії Книжкової палати України,
e-mail: biblio@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5245-0087>

Книжкова графіка В. Єрмілова у фонді Державного архіву друку

Статтю присвячено двом унікальним книгам 1920 р., розфарбованим вручну і виданим українським художником-авангардистом і дизайнером В. Єрміловим. Одна з книг зберігається у фонді Книжкової палати України, це збірка творів маловідомої харківської поетеси "Стихи Екатерины Неймаер". Також подано відомості про єдине прижиттєве видання поеми "Ладомир" В. Хлебникова. Обидві книги є першими зразками книжкової графіки видатного представника українського авангарду — живописця, графіка, монументаліста, художника-конструктора В. Єрмілова.

Зауважено, що примірник збірки "Стихи Катерини Неймаер", котрий зберігається в Державному архіві друку, є цінним зразком авангарду в українському книговидаванні початку ХХ ст. У роботі В. Єрмілова поєднано найрадикальніші досягнення кубофутуристичної книговидавничої практики: друкований текст замінено рукописним, застосовано ручне розфарбування аквареллю, унікальність кожного примірника підтверджено номерним статусом та наявністю вручну виготовленого колажу.

Досліджено історію виходу видання у світ, проаналізовано особисті й творчі зв'язки трьох представників художньо-літературного авангарду (харківський період): українського художника-авангардиста В. Єрмілова; поетеси та балерини К. Неймаер; одного з найвідоміших діячів російського авангарду, основоположників російського футуризму В. Хлебникова. Висвітлено маловідомі сторінки біографії авторки віршів.

До статті додано хронологічний список видань, оформлених В. Єрміловим, що зберігаються в Державному архіві друку.

На підставі аналізу карткових та електронних каталогів найбільших книгосховищ України встановлено, що примірник видання зберігається лише у фонді Державного архіву друку.

Ключові слова: літературно-художнє видання; рідкісне видання; книжкова графіка; авангард у книговидаванні; фонд Державного архіву друку

Постановка проблеми. Попри наявність публікацій про видавничу діяльність України на початку ХХ ст., складники спецфонду Книжкової палати України та випуск бібліографічного покажчика, що містить інформацію про книжкові видання 1917—1921 рр., поза увагою дослідників опинилася література, котра становить бібліографічну рідкість через незначні тиражі чи нетрадиційні способи виготовлення. Саме таке унікальне видання й стало предметом розгляду, а саме "Стихи Катерини Неймаер", випущене 1920 р. відомим харківським художником-авангардистом В. Єрміловим. Пропоновану статтю доповнено переліком книг, оформлених художником, що зберігаються у фонді Державного архіву друку.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Вивченню фонду Державного архіву друку та введенню в науковий і культурний обіг унікальних, рідкісних та маловідомих видань присвячено низку праць співробітників Книжкової палати України. Найбільш комплексним дослідженням є дисертація О. Васильківської "Книговидавнича справа в Україні 1917—1920 рр." [3], в якій з'ясовано специфіку розвитку книговидавання в роки Української революції. Значну кількість публікацій, що розкривають фонди Державного архіву друку, оприлюднено на сторінках науково-практичного журналу "Вісник Книжкової палати". Зокрема, у статтях О. Федотової проаналізовано склад спецфонду Книжкової палати України 1917—1921 рр. за такими критеріями: ознаки основного тексту, періодичність, цільове призначення, мова; подано статистичні дані (автори, видавництва, місце видання, тематика) [20]. У публікаціях А. Хайло розглянуто фольклорні видання 1917—1918 рр., що зберігаються у спецфонді Державного архіву друку. Проаналізовано як окремі видання творів фольклору та фольклорні збірники, так і публікації фольклорних текстів у збірниках художньої літератури. Проведено статистичний аналіз фольклорних творів: за кількістю видань загалом, місцем видання, видавництвом; наведено класифікацію книг за тематикою й жанрами фольклору [22]. Окремих книгам спецфонду присвячено публікації Л. Доляр — це заборонені цензурою наукові та науково-популярні праці, навчальна література, історична белетристика початку ХХ ст. [4; 5; 6]. У статті О. Тихоненко проаналізовано образотворчі видання 1933—1935 рр., наявні у фонді Державного архіву друку, та наведено їх класифікацію відповідно до видової належності й тематичного спрямування [19].

Мета дослідження: виявлення та введення в науковий обіг унікальних, рідкісних і маловідомих літературно-художніх видань із фонду Державного архіву друку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В межах реалізації програми розкриття фонду Державного архіву друку, підготовки до оцифрування та введення в науковий обіг рідкісних літературно-художніх видань виявлено унікальну книгу "Стихи Катерини Неймаер" — єдину збірку творів маловідомої поетеси, розфарбовану вручну та видану українським художником-авангардистом і дизайнером В. Єрміловим [11].

Книга є плодом близьких стосунків трьох представників авангардизму, яких 1919 р. об'єднала студія художника-авангардиста, графіка, плакатиста М. Міщенко: авторки віршів К. Неймаер, легендарного харківського художника В. Єрмілова та, опосередковано, одного з найвідоміших діячів російського авангарду В. Хлебникова. У 1919 р., коли М. Міщенко дістав у розпорядження розкішний маєток із зимовим садом, він виявив щедру гостинність, прихистивши свого товариша Б. Косарева, а згодом і В. Єрмілова. Певний час тут жила художниця М. Синякова, яка приводила В. Хлебникова. На тій самій вулиці, в будинку навпроти, мешкала К. Неймаер [16].

Василь Дмитрович Єрмілов (1894—1968) — український живописець, графік, монументаліст, художник-конструктор, представник українського авангарду. Автор багатьох проєктів: збірних кіосків, агітаційних і книжкових фургонів, трибун-реклам. Працював у промисловій графіці: розробляв і створював ескізи оформлення упаковок, сірникових коробок, заводських і фабричних марок тощо.

Геній В. Єрмілова яскраво виявився й у книжковій графіці. Як зазначають дослідники його творчості, оформлюючи твори тогочасних українських та іноземних письменників, художник часто вдавався до експериментів із друкарськими елементами, абстрактними плямами [1; 8; 14; 15; 16].

Використовуючи принципи конструктивізму, митець створював книгу як дизайнерський об'єкт. В. Єрмілов вигадав новий мінімалістичний книжковий дизайн, побудований на контрастах із застосуванням комбінованих технік. "Шрифти Єрмілову подобаються, здебільшого, монументальні, він створює кілька характерних видів "Єрміловського декоративного шрифту", який базується на чітких геометричних пропорціях", — зауважував про поліграфічний стиль художника В. Поліщук, його перший біограф [2, с. 24—25].

Одним із найцікавіших прикладів книжкової графіки В. Єрмілова стала збірка "Стихи Катерины Неймаер", що є цінним зразком авангарду в українському книговидаванні початку ХХ ст. Книгу оформлено та видано літографічним способом у 50-ти пронумерованих примірниках. У фонді Державного архіву друку зберігається примірник № 38.

У збірці поєднано найрадикальніші досягнення кубофутуристичної книговидавничої практики: друкований текст замінено рукописним, застосовано ручне розфарбування аквареллю, унікальність кожного примірника підтверджено номерним статусом видання та наявністю вручну виготовленого колажу (фото 1, 2). На жаль, один із його фрагментів у книзі з фонду Книжкової палати України втрачено.

Фото 1. Обкладинка й титульний аркуш книги "Стихи Катерины Неймаер"

Фото 2. Сторінка книги з присвятою В. Єрмілову

Автор віршів Катерина Карлівна Неймаер (у шлюбі Дедусенко, 1897—1976) — харківська поетеса та балерина, якою захоплювалися і В. Хлебников, і В. Єрмілов, — була активною учасницею життя харківської богеми, помітною постаттю в діяльності літературно-художнього об'єднання "Художній цех", організованого художниками І. Ільїним та Є. Блох, що діяло від кінця 1918 до 1919 р. та гуртувало митців і театралів кількох поколінь.

Біографічних відомостей про К. Неймаер небагато. Вдалося розшукати лише інформацію про її батька Карла Францевича — відомого інженера-металурга, випускника Харківського технологічного інституту, професора, доктора технічних наук, одного з конструкторів і технічних керівників виробництва першого потужного радянського блюмінга (прокатного стану), змонтованого на Макіївському металургійному заводі.

30 листопада 1929 р. професор К. Неймаер за звинуваченням у справі "Офіцерської бойової диверсійно-шкідницької та шпигунської контрреволюційної організації в Донбасі ("Промпартія")" разом з іншими вченими був заарештований і засуджений до 10 років ув'язнення, проте достроково звільнений, як і решта звинувачених у цій справі, 28 жовтня 1931 р. після запуску сконструйованого ними прокатного стану. Справу № 76410 було переглянуто Колегією ОДПУ. Реабілітований на підставі статті 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 р. "Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30—40-х і початку 50-х років" [21].

К. Неймаер навчалася в харківській жіночій гімназії Д. Оболенської, де основними засобами естетичного виховання були малювання, співи, музика; згодом — у балетній студії Художнього цеху. В той період розпочала писати вірші.

У харківському театрі Н. Синельникова — знаного театрального режисера — К. Неймаер поставила танці до вистави за п'єсою німецького письменника Г. Гауптмана "Потоплений дзвін". У 1921 р. зі студією ритмопластики танцівника Н. Познякава переїхала до Москви, де брала участь у концертах групи артистів Великого театру (фото 3, 4).

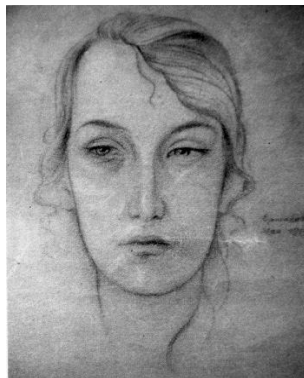

Фото 3. Портрет К. Неймаер роботи В. Єрмілова

Фото 4. К. Неймаер в українській сорочці. Дубки, 1919(?)

За інформацією із сайту "О семье Дедусенко и семьях, связанных с нею", збереглися ще два макети рукописних книг віршів К. Неймаер, які оформив В. Єрмілов. Видані вони не були (фото 5) [13].

На творчість поетеси значно вплинуло близьке знайомство з видатним представником російського авангарду В. Хлебниковим, який з прихильністю ставився до її віршів. Поет прожив у Харкові ледь більше року. Кінець літа й осені 1919 р. провів у психіатричній лікарні, рятуючись від призову до денікінської армії, що в червні окупувала місто. Впродовж того періоду написав кілька поем і десятки віршів. Відчуваючи потребу знайти якщо не читачів, то хоча б слухачів, зблизився з молодою поетесою К. Неймаер [18]. У своїх спогадах дівчина зазначала: "Виктор Владимирович шел рядом, опустил голову, слушал. Затем взял у меня из рук записную книжку, поставил отметку 4. За первую строфу. За следующую поставил тройку и подписался: "учитель словесности" В. Хлебников.

— Как же писать? — робко спрашивала я.

— Нужно много работать, Катюша, — отвечал он" [12, с. 135].

Згадував В. Хлебников про Катерину й після від'їзду з Харкова. У листі до В. Єрмілова 1921 р. із Баку він зауважував: "Обнимаю Вас и Катюшу. Предвидение будущего есть, хранится за надежною стеною моего молчания. Оно кончится осенью. Приезжайте непременно, здесь очень хорошо" [23, с. 181] (фото 6).

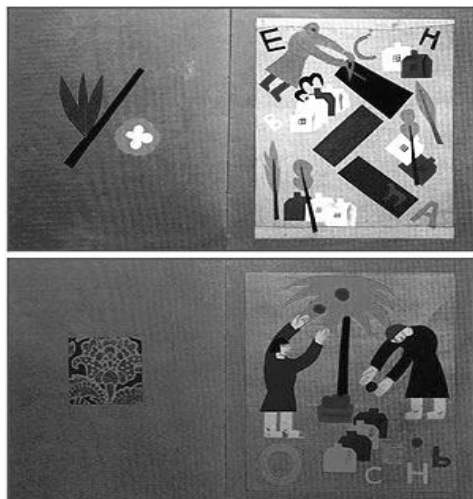

Фото 5. Макет другої книги віршів К. Неймаєр

Фото 6. В. Хлебников і К. Неймаєр, 1919 р.

Саме йому авторка подарувала перший примірник своєї єдиної збірки та присвятила вірш (фото 7).

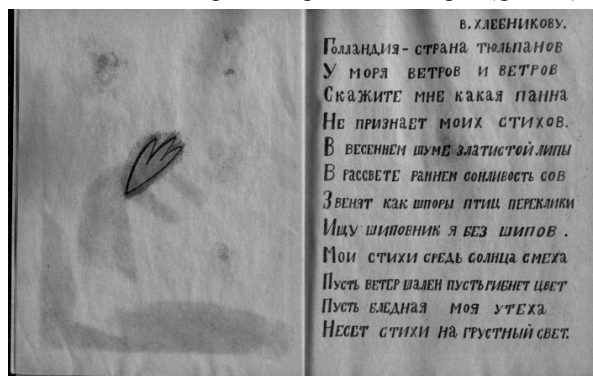

Фото 7. Сторінка книги з присвятою В. Хлебникову

З творчістю В. Хлебникова пов'язаний ще один напрям роботи В. Єрмілова — оформлення збірок

поета. Зокрема, яскравим зразком авторського дизайну художника є єдине прижиттєве видання поеми "Ладомир" (1920) (фото 8, 9).

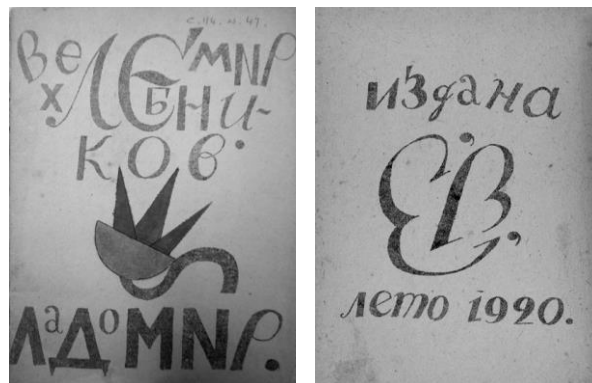

Фото 8. Обкладинка й титульний аркуш поеми "Ладомир" роботи В. Єрмілова

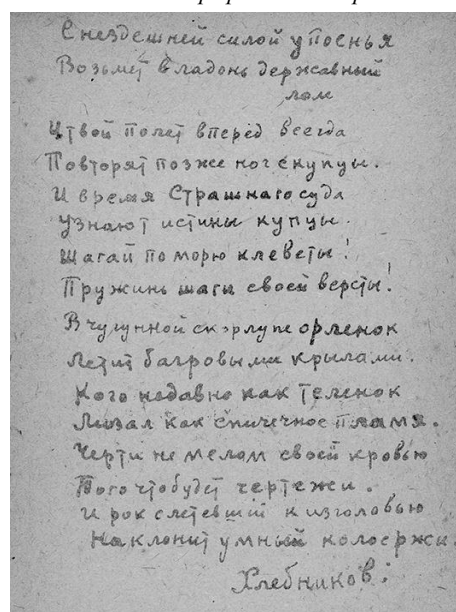

Фото 9. Сторінка з книги "Ладомир"

Історія цього видання доволі незвичайна та описана в кількох літературознавчих дослідженнях, присвячених В. Хлебникову [1; 15; 16; 18].

У середині травня 1920 р. поет зустрівся в Харкові з наркомом освіти А. Луначарським, щоб запропонувати кілька строф із поеми "Ладомир", над котрою тоді працював, як новий пролетарський гімн (замість "Інтернаціоналу"). Натхненний В. Хлебников писав поему дуже швидко й закінчив за одну ніч.

Однак книга побачила світ без сприяння А. Луначарського. Її допоміг випустити брат художника В. Єрмілова, який працював у літографській майстерні Харківської залізниці. Він підробив підпис харківського комісара з питань преси та власноруч написав червоним олівцем "Дозволяю" на проханні про надрукування поеми [7].

У 2016 р. на торгах "Літфонду" був побитий рекорд продажів аукціонного книжкового ринку Росії. Єдине прижиттєве видання поеми В. Хлебникова "Ладомир" з автографом автора, оформлене В. Єрміловим, продали за 18 млн рублів [10].

Висновки. Унікальний фонд Державного архіву друку неодноразово ставав об'єктом дослідження. Найчастіше це був комплексний аналіз певних видів книг, подавалися статистичні дані про їх випуск за місцем видання, видавництвами, хронологічними ознаками тощо, друкувалися тематичні бібліографічні огляди та універсальні бібліографічні покажчики. Та поза увагою дослідників опинилися окремі унікальні видання, що становлять особливу культурологічну цінність. Одне з них виявлено у фонді Книжкової

палати України. Це збірка "Стихи Катерини Неймаер" — бібліографічний раритет, що побачив світ завдяки співпраці трьох неординарних особистостей: авторки віршів К. Неймаер, легендарного харківського художника В. Єрмілова та, опосередковано, одного з найвідоміших діячів російського авангарду В. Хлебникова. Репрезентоване видання становить значний інтерес як для дослідників видавничої справи й бібліографів, так і для мистецтвознавців та істориків літератури.

Додаток

Список книжкових видань із фонду Державного архіву друку, які оформив В. Єрмілов

1. Алешко В. Громодар : поезії / Вас. Алешко. — Харків : Всеукрлітком, 1920. — 31 с.
2. Неймаер Е. К. Стихи Катерини Неймаер. — Харьков : [б. и.], 1920. — [30 с.] : цв. ил.
3. Інтернаціонал / перекл. для хору і оркестру А. Кастальського. — Харків : Головополітосвіти, Всеукр. муз. від. — 7 с.
4. Радіус авангардовцев : лит. сб. рус. секции / Мететр, Октябрьев, Троянкер, Корещкий, Санович, Хлебников, Ермилов, Полищук. — Харьков : изд. авторов, 1928. — 32 с.
5. Василь Єрмілов: українське малярство / [вступ. ст. Валер'ян Поліщук]. — Харків : Рух, 1931. — 45 с.
6. Павличенко Е. Стихи / Ев. Павличенко. — Харків : Літ. і мистецтво, 1931. — 40 с.
7. Паньків М. Суддя Рейтан : роман / Михайло Паньків. — Харків : Літ. і мистецтво, 1931. — 408 с.
8. Поліщук В. Рейд у Скандинавію / Валеріан Поліщук. — Харків : Рух, 1931. — 271 с.
9. Штурм доби : рапорт укр. літ. 12 Всеукр. з'їздові Рад : укр. рад. літ. за доби реконструкції / упоряд.: П. Кривенко, Б. Клебанов ; за ред. С. Пилипенка і Н. Лакизи. — [Харків] : Літ. і мистецтво, 1931. — 379 с.
10. Вакар Г. Поїзди підуть на Париж / Гро Вакар. — Харків : Літ. і мистецтво, 1932. — 236 с.
11. Голованівський С. Чобіт Європи : літ. репортаж / Сава Голованівський. — [Харків] : Рух, 1932. — 116, [1] с.
12. Сенченко І. Гіганти пустель / І. Сенченко. — Харків : Рух, 1932. — 300 с.
13. Трублаїні М. До Арктики через тропіки / М. Трублаїні. — Харків : Рух, [1932]. — 205 с.
14. Голованівський С. Фронтзови / Сава Голованівський. — [Харків ; Київ] : Літ. і мистецтво, 1933. — 184 с.
15. Демчук О. Чорнозем : роман / Остап Демчук. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 313 с.
16. Дос Пассос Дж. Твори. Т. 2 : Мангеттен / Джон Дос Пассос. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 268 с.
17. За врожай : літ.-худож. зб. / упоряд. П. Кривенко та П. Байдебуря. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 302 с.
18. Кальницький Я. Острів попелястих пещів. Ч. 1 : Колонія на острові / Я. Кальницький. — [Київ] : Рух, 1933. — 282 с.
19. Хвиля А. Буревісник пролетарської революції / А. Хвиля. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 59 с.
20. Черненко А. Розстріляні роки. Кн. 1 / Ал. Черненко. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 211 с.
21. Ботєв Х. Поезії / Христо Ботєв. — Харків ; Київ : Літ. і мистецтво, 1934. — 51 с.
22. Горький М. В. І. Ленін / М. Горький. — Харків : Літ. і мистецтво, 1934. — 56 с.
23. Дос Пассос Дж. Твори. Т. 1 : Три солдати / Джон Дос Пассос. — Харків : Літ. і мистецтво, 1934. — 279 с.
24. Засипка Т. До верховин Ельбрусу : нариси / Т. Засипка, П. Мурзіков. — [Харків ; Київ] : Літ. і мистецтво, 1934. — 75 с. — (Військова художня бібліотека).
25. Кальницький Я. Огни в Арктике / Я. Кальницький. — Киев ; Харьков : Лит. и искусство, 1934. — 168 с.
26. Літературний рапорт XII і XVII з'їздам партії / за ред. І. Кириленко, І. Кулика, І. Микитенко. — [Харків ; Київ] : Літ. і мистецтво, 1934. — 278 с.
27. Маловічко І. Морєїн із Комі : із записок командира / І. Маловічко. — [Харків ; Київ] : Літ. і мистецтво, 1934. — 75 с. — (Військова художня бібліотека).
28. Паньков М. Дні штурма / М. Паньков. — Харків : Літ. і мистецтво, 1934. — 184 с.
29. Дос Пассос Дж. Твори. Т. 4 : 1919 / Джон Дос Пассос. — Харків : Літ. і мистецтво, 1935. — 300 с.

Список використаної літератури

1. *Василий* Дмитриевич Ермилов, 1894—1968 : матеріали к творческой биографии художника : ст., письма, дневники, воспоминания, кат. произведений / [общ. ред., сост. А. Парнис]. — Москва : Галерея "Проун", 2012. — 536 с.
2. *Василь* Єрмілов: українське малярство / [вступ. ст. Валер'ян Поліщук]. — Харків : Рух, 1931. — 45 с.
3. *Васьківська* О. Л. Книговидавнича справа в Україні 1917—1920 рр. : дис. ... канд. наук з соц. комунікацій / Васьківська Ольга Леонідівна. — Київ, 2019. — 231 арк.
4. *Дояр* Л. Маловідомий історико-український компонент спецфонду Книжкової палати України (1918—1919 рр.) / Лариса Дояр // Вісник Книжкової палати. — 2018. — № 8. — С. 39—43.
5. *Дояр* Л. Перші надходження Книжкової палати України : (книгодруки 1917 р.) / Лариса Дояр // Вісник Книжкової палати. — 2018. — № 12. — С. 6—9.
6. *Дояр* Л. Спецфонд Книжкової палати України (1917—1921 рр.): заборонені книгодруки з історичної галузі / Лариса Дояр // Вісник Книжкової палати. — 2018. — № 7. — С. 49—52.
7. *Краснящих* А. Мандельштам и другие. Писатели в Харькове / Андрей Краснящих // Новый мир. — 2016. — № 11. — С. 132—151.
8. *Лагутенко* О. А. Українська графіка першої третини ХХ століття / О. А. Лагутенко. — Київ : Грані-Т, 2006. — 240 с.
9. *Лейтес* А. Хлебников — каким он был / Александр Лейтес // Новый мир. — 1973. — № 1. — С. 224—237.
10. *Литфонд*. Аукционный дом [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.litfund.ru/news/news/482/>. — Загл. с экрана.

11. *Неймаер Е. К.* Стихи Екатерины Неймаер. — Харьков : [б. и.], 1920. — [30] с. : цв. ил.
12. *Неймайер Е.* О Велимире Хлебникове / Е. Неймайер // Радуга. — 1965. — № 11. — С. 135—138.
13. *О семье* Дедусенко и семьях, связанных с нею [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://dedusenko.at.ua/publ/1/1-1-0-11>. — Загл. с экрана
14. *Огнева Т. К.* Відбиток часу у дзеркалі буття / Огнева Т. К. — Київ : Академвидав, 2008. — 213, [2] с., [8] арк. іл. — (Серія "Монограф").
15. *Павлов І.* Українська книжка конструктивістської доби як пам'ятка мистецтва / Ілля Павлов // Пам'яткознавчі погляди молодих вчених ХХІ ст. — 2010. — Вип. 1. — С. 192—197.
16. *Павлова Т. В.* Авангард в образотворчому мистецтві Харкова ХХ століття : дис. ... д-ра мистецтвознавства / Павлова Тетяна Володимирівна. — Львів, 2018. — 645 с.
17. *Полицук В. М.* Художник індустріальних ритмів / Василь Сонцвіт // Авангард. — 1929. — № 3. — С. 145—155.
18. *Старкина С.* Велимир Хлебников / София Старкина. — Москва : Молодая гвардия, 2007. — 337, [3] с., [16] л. ил. — (Жизнь замечательных людей : серия биографий / основана в 1890 г. Ф. Павленковым и продолж. в 1933 г. М. Горьким ; вып. 1236 (1036)).
19. *Тихоненко О.* Різноманіття образотворчих видань 1933—1935 років / Олена Тихоненко // Вісник Книжкової палати. — 2012. — № 10. — С. 34—38 ; № 11. — С. 34—39.
20. *Федотова О.* Аналіз документального масиву видань спецфонду Книжкової палати України періоду 1917—1921 рр. / Оксана Федотова // Вісник Книжкової палати. — 2000. — № 7. — С. 26—29.
21. *Фрумкин-Рыбаков Ю.* История одного поиска [Электронный ресурс] / Юлиан Фрумкин-Рыбаков. — Режим доступа: <http://litbook.ru/article/8990/>. — Загл. с экрана.
22. *Хайло А.* Видання фольклорних текстів 1917—1918 рр. у спецфонді Книжкової палати України: книгознавчий аспект / Альона Хайло // Вісник Книжкової палати. — 2019. — № 6. — С. 37—43 ; № 7. — С. 33—41.
23. *Хлебников В.* Собрание сочинений. Т. 6, ч. 2 : Доски судьбы ; Мысли и заметки ; Письма и другие автобиографические материалы, 1897—1922 / Велимир Хлебников. — Москва : ИМЛИ Наследие, 2006. — 382, [1] с.
24. *Яськов В.* Хлебников. Косарев. Харьков / В. Яськов // Двуречь : Харьков — Санкт-Петербург : лит.-худож. альманах. — Харьков, 2004. — С. 183—215.

Olga Ustinnikova

Book graphics by V. Yermilov in the fund of the State Archive of Printing

The article deals with two unique books of 1920 which were published and hand-painted by the Ukrainian avant-garde artist and designer V. Yermilov. One of those books is stored in the Book Chamber of Ukraine. It is a collection of works by the little-known Kharkov poetess named "Poems of Catherine Neumayer". Also, information about the only lifetime edition of the poem "Ladomir" by V. Khlebnikov was submitted. Both editions represent the first examples of book graphics by a prominent representative of the Ukrainian avant-garde — painter, graphic artist, monumentalist V. Ermilov.

It is noted that the copy of "Poems of Catherine Neumayer", which is stored in the State Archives of Printing, is a prominent example of the avant-garde in the Ukrainian book publishing of the early twentieth century. V. Yermilov's work combines the most radical achievements of cubo-futuristic book publishing practice: printed text is replaced by handwriting, manual watercolor painting is applied, the uniqueness of each copy is confirmed by the edition number of each copy and the presence of a hand-made collage.

The history of the publication was studied, the personal and creative relationships of three representatives of the artistic and literary avant-garde (Kharkiv period) were analyzed: the Ukrainian avant-garde artist V. Yermilov; the poetess and ballerina C. Neumayer; one of the most famous figures of the Russian avant-garde, the founder of Russian futurism V. Khlebnikov. Some little-known biography pages of the author of the poem are highlighted.

The article contains a chronological list of publications, designed by V. Ermilov, which is kept in the State Archive of Printing.

Based on the analysis of card and electronic catalogues of the largest book storehouses of Ukraine, it is established that the copy of the edition is kept only in the fund of the State Archives of Printing.

Keywords: literary publication; artistic publication; rare edition; book graphic; avant-garde in book publishing; fund of the State Archive of Printing

References

1. *Vasylyi Dmytryevych Ermylov, 1894—1968* (2012). Obshch. red: A. Parnys. Moskva: Halereia "Proun".
2. *Vasyl Yermilov: ukrainske maliarstvo* (1931). Kharkiv: Rukh.
3. *Vaskivska O. L.* (2019). *Knyhovydavnycha sprava v Ukraini 1917—1920 rr.* Kyiv.
4. *Doiar L.* (2018). Malovidomyi istoriko-ukrainskyi komponent spetsfondu Knyzhkovoї palaty Ukrainy (1918—1919 rr.). *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 8, 39—43.
5. *Doiar L.* (2018). Pershi nadkhodzhennia Knyzhkovoї palaty Ukrainy. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 12, 6—9.
6. *Doiar L.* (2018). Spetsfond Knyzhkovoї palaty Ukrainy (1917—1921 rr.): zaboroneni knyhodruky z istorychnoi haluzi. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 2018, 7, 49—52.
7. *Krasniashchykh A.* (2016). Mandelstam y druhye. Pysately v Kharkove. *Novyi myr*, 11, 132—151.
8. *Lahutenko O. A.* (2006). *Ukrainska hrafika pershoi tretyny XX stolittia.* Kyiv: Hrani-T.
9. *Leites A.* (1973). Khlebnikov — kakym on byl. *Novyi mir*, 1, 224—237.
10. *Lytfond. Auktsyonnyi dom* (2016). Available at: <http://www.litfund.ru/news/news/482>.
11. *Neumayer E. K.* (1920). *Stykhyy Ekateryny Neumayer.* Kharkov: [b. y.]
12. *Neumayer E.* (1965). О Вельмире Хлебникове. *Raduha*, 11, 135—138.
13. *О семье Дедусенко у semiakh, sviazannykh s neiu* (2019). Available at: <http://dedusenko.at.ua/publ/1/1-1-0-11>.
14. *Ohnieva T. K.* (2008). *Vidbytok chasu u dzerkali buttia.* Kyiv: Akademyvdav.

15. Pavlov I. (2010). Ukrainska knyzhka konstruktivistyckoi doby yak pamiatka mystetstva. *Pamiatkoznavchi pohliady molodykh vchenykh XXI st.*, 1, 192—197.
16. Pavlova T. V. (2018). *Avanhard v obrazotvorchoму mystetstvi Kharkova XX stolittia*. Lviv.
17. Polishchuk V. M. (1929). Khudozhnyk industrialnykh rytmiv. *Avanhard*, 3, 145—155.
18. Starkyna S. (2007). *Velymyr Khlebynykov*. Moskva: Molodaia hvardiia.
19. Tykhonenko O. (2012). Riznomanittia obrazotvorchykh vydan 1933—1935 rokiv. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 10, 34—38 ; 11, 34—39.
20. Fedotova O. (2000). Analiz dokumentalnoho masvyvu vydan spetsfнду Knyzhkovoї palaty Ukrainy periodu 1917—1921 rr. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 7, 26—29.
21. Frumkyn-Rybakov Yu. (2019). *Ystoria odnogo poyska*. Available at: <http://litbook.ru/article/8990/>.
22. Khailo A. (2019). Vydannia folklornykh tekstiv 1917—1918 rr. u spetsfнду Knyzhkovoї palaty Ukrainy: knyhoznavchy aspekt. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 6, 37—43 ; 7, 33—41.
23. Khlebynykov V. (2006). *Sobranie sochynenyi. T. 6, ch. 2*. Moskva: YMLY Nasledye.
24. Iaskov V. (2004). Khlebynykov. Kosarev. Kharkov. *DvuReche*. Kharkov, Sankt-Peterburh. Kharkov, 183—215.

Надійшла до редакції 19 листопада 2019 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 655.4/.5 (477.65-21Кро)(091)"1925/1926"
DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).35-38

Наталія Романюк,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри видавничої справи
Київського університету імені Бориса Грінченка,
e-mail: taliaroamniuk@gmail.com

Попит на книжкову продукцію в Зінов'євську в 1925—1926 роках

У статті досліджено попит на друковану продукцію в Зінов'євську (нині — Кропивницький) у 1925—1926 рр. Проблематика популярності книг і читання за часів радянської влади у Зінов'євську не становила предмет наукових досліджень, як і книговидавнича справа в цьому регіоні загалом. Джерельною базою статті слугували звіти Зінов'євської філії Державного видавництва України та протоколи ревізійної комісії Зінов'євського державного книжкового магазину, що зберігаються в Державному архіві Кіровоградської області. Як свідчать архівні документи, Всеукраїнське видавництво проводило постійний моніторинг продажу книжкової продукції та попиту на неї в Зінов'євську. Звіт сформовано на основі аналізу роботи книгарень Зінов'євська, Бобринця, Новоукраїнки та інших населених пунктів області.

Розглянуто діяльність кооперативних видавництв "Книгоспілка" та "Рух" — головних тогочасних конкурентів Всеукраїнського видавництва, що забезпечували потребу в дефіцитних виданнях.

Підсумовано, що найбільший попит мала література із сільського господарства, науково-популярна, соціально-економічна, юридична, в окремі періоди — філософська, дитяча та художня українською мовою, зокрема п'єси, надруковані видавництвами "Книгоспілка", "Рух", підручники.

Ключові слова: Державне видавництво України; українські видавництва; Єлисаветград; Зінов'євськ; Кіровоград; Кропивницький; попит на книжкову продукцію; книготоргівля

Постановка проблеми. Особливості реалізації та споживання книжкової продукції — це зворотний бік книговидавничої справи. Чим цікавляться покупці у книгарнях? Чи задовольняє їх запропонований асортимент? Які потреби аудиторії залишилися поза увагою видавців? Які умови найсприятливіші для пропозиції товару? Без відповіді на ці запитання сучасне видавництво не зможе ефективно планувати роботу та бути конкурентоспроможним на ринку. Окреслені проблеми були актуальними й для книговидавців минулого століття. Вважаємо за потрібне дослідити тенденції книгодрукування в регіональному аспекті, аби сформувати ширше уявлення про етапи його розвитку.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Попит на книжкову продукцію за радянської влади в Зінов'євську не становив предмет наукових досліджень, як і книговидавнича справа в цьому регіоні загалом. Книготоргівлю в Єлисаветграді (назва міста до 1924 р.) авторка досліджувала в попередніх публікаціях [1; 2], але книжкові потреби мешканців міста не перебували

в центрі уваги. Архівні відомості щодо роботи Зінов'євської філії Державного видавництва України (ДВУ) допомогли частково відповісти на порушені запитання в контексті діяльності не лише ДВУ, а й інших великих видавництв. Доповнила інформацію щодо асортименту продукції українських видавництв праця О. Васьківської [3].

Джерельну базу дослідження становлять документи Державного архіву Кіровоградської області (ДАКО), а саме: щомісячні термінові відомості Єлисаветградської філії державного видавництва України за січень—вересень 1925 р.; акти перевірки наявності каси інвентарю, відомості щодо залишків літератури за рахунками перехідних сум і підзвітних осіб по Укрфілії за 1925 р.; доповіді про діяльність філії за третій квартал 1926 р. (Фонд Р-151. Зінов'євська контора Державного видавництва України, м. Зінов'євськ Зінов'євської округи), а також протоколи ревізійної комісії Єлисаветградського державного книжкового магазину за жовтень 1923 — липень 1925 рр.